

تابودر شوی معنوی

نگارنده:

اعظم دهقانی احمدآبادی

سرشناسه	: دهقانی احمدآبادی، اعظم، ۱۲۵۹ -
عنوان قراردادی	: مثنوی. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور	: تابو در مثنوی معنوی/نگارنده اعظم دهقانی احمدآبادی
مشخصات نشر	: مشهد : کتابدار توس: ابومسلم، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۵۰ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۰۹-۶۳-۵
وضعیت فهرست	: فیبا
نویسنده	: مولوی، جلال‌الدین محمدبن محمد، ۶۰۴ - ۶۷۲ ق. مثنوی-- نقد و تفسیر
موضوع	: مولوی، جلال‌الدین محمدبن محمد، ۶۰۴ - ۶۷۲ ق. مثنوی -- تابو
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۷ ق. -- تاریخ و نقد
موضوع	: شعر در ادبیات
شناسه افزوده	: مولوی، جلال‌الدین محمدبن محمد، ۶۰۴ - ۶۷۲ ق. مثنوی. برگزیده. شرح
رده بندی کنگره	: ۳۰۱۲: ۱۲۹۳ ۲۹۵
رده بندی دیویی	: ۲۱۰۱۸
شماره کتابشناسی	: ۳۷۰۵۲۲۳
ملی	

تابو در مثنوی معنوی

اعظم دهقانی احمدآبادی

ناشر: کتابدار توس، ابومسلم

شابک کتابدار توس ۵-۶۳-۶۷۰۹-۶۰۰-۹۷۸

شابک ابومسلم ۵-۷۷۲۳-۶۰۰-۹۷۸

تیراژ: ۱۰۰۰

نوبت چاپ اول ۱۳۹۳

چاپخانه: کامیاب

قیمت: ۶۶۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه
۱۵.....	تابو
۱۵.....	تعریف تابو
۱۷.....	سرچشمه پیدایش تابو
۱۷.....	۱- سرچشمه پیدایش تابو در جامعه ابتدایی
۱۹.....	۲- پیدایش تابو در غرب
۲۰.....	ویژگی‌های تابو
۲۲.....	الف- انواع تابوها از نظر مفهوم و موضوع
۲۲.....	۱- امور و کارهای تابو (کارهای حرام)
۲۴.....	۲- اشخاص تابو
۲۶.....	۳- اشیای تابو
۲۹.....	۴- واژه‌ها و نام‌های تابو
۳۰.....	ب- انواع و اقسام تابو
۳۱.....	ج- اهداف تابو
۳۲.....	د- انواع تابو از نظر کاربرد

- ۱- تابوی رفتاری یا غیرزبانی ۳۲
- ۲- تابوی زبانی ۳۳
- ۲-۱- تابوی زبانی فرهنگی ۳۵
- ۲-۲- تابوی زبانی مذهبی ۳۶
- ۲-۲-۱- تابو و ممنوعیت‌های اخلاقی و دینی - مذهبی ۳۷
- ۳- تابوی زبانی سیاسی ۳۸
- ۴- دشوَره ۳۸
- ۴-۱- انواع دشوَره ۳۸
- الف) بافت ویژه ۳۸
- ب) عمومی ۳۹
- تأثیر بار احساسی تابو بر واژه‌گزینی در ربان ۴۱
- دسته‌بندی هشت گانه شریفی و دارچینیان از تابوها ۴۱
- تابوشکنی‌های ادبیات فارسی ۴۲
- زبان و ادبیات عامه در آثار مولوی ۴۵
- مولوی و تابو ۴۹
- مقدمه ۵۱
- ارائه و تجزیه و تحلیل داده‌ها ۵۱
- کل تابوهای مثنوی ۵۲
- توزیع تابوها به تفکیک حوزه‌های واژگانی ۵۳
- توزیع تابوها به تفکیک دفاتر مثنوی ۵۵

- ۵۵..... توزیع تابوها در دفتر اول
- ۵۶..... توزیع تابوها در دفتر دوم
- ۵۷..... توزیع تابوها در دفتر سوم
- ۵۸..... توزیع تابوها در دفتر چهارم
- ۵۹..... توزیع تابوها در دفتر پنجم
- ۶۱..... توزیع تابوها در دفتر ششم
- ۶۲..... نمونه‌هایی از تابوهای شش دفتر مثنوی
- ۶۲..... الف- دفتر اول
- ۶۲..... ب- دفتر دوم
- ۶۲..... پ- دفتر سوم
- ۶۳..... ت- دفتر چهارم
- ۶۳..... ث- دفتر پنجم
- ۶۳..... ج- دفتر ششم
- ۶۴..... نمونه‌هایی از بیان ویژگی‌های بد رفتاری یا عادات بد اجتماعی، مازنی، دزدی و غیره
- ۶۴..... الف- دفتر اول
- ۶۵..... ب- دفتر دوم
- ۶۵..... پ- دفتر سوم
- ۶۵..... ت- دفتر چهارم
- ۶۵..... ث- دفتر پنجم
- ۶۶..... ج- دفتر ششم

نمونه‌هایی از روابط آزاد دختر و پسر قبل از ازدواج؛ مانند دوست پسر، دوست دختر و

غیره ۶۷

الف- دفتر دوم ۶۷

ب- دفتر چهارم ۶۷

پ- دفتر پنجم ۶۷

ت- دفتر ششم ۶۷

نمونه‌هایی از روابط خصوصی زن و مرد، چه مشروع و چه نامشروع، و واژه‌های مرتبط با

آن، مانند بوسیدن، هم‌تر شدن، هم‌آغوشی، خیانت و غیره ۶۹

الف- دفتر اول ۶۹

ب- دفتر دوم ۶۹

پ- دفتر سوم ۶۹

ت- دفتر چهارم ۶۹

ث- دفتر پنجم ۷۰

ج- دفتر ششم ۷۰

نمونه‌هایی از کاربرد نام حیوانات در قالب فحش و ناسزا ۷۲

الف- دفتر اول ۷۲

ب- دفتر دوم ۷۲

پ- دفتر سوم ۷۲

ت- دفتر چهارم ۷۲

ج- دفتر ششم ۷۳

نمونه‌هایی از نام بردن اندام‌های تناسلی و واژه‌های مرتبط با آن ۷۴

الف- دفتر اول ۷۴

ب- دفتر دوم ۷۴

پ- دفتر سوم ۷۴

ت- دفتر چهارم ۷۴

ث- دفتر پنجم ۷۵

ج- دفتر ششم ۷۵

۴-۲-۷- نه‌های از واژه‌های قبیح و بی ادبانه؛ مانند فحش و ناسزا ۷۷

الف- دفتر اول ۷۷

ب- دفتر دوم ۷۷

پ- دفتر سوم ۷۷

ت- دفتر چهارم ۷۷

ث- دفتر پنجم ۷۸

ج- دفتر ششم ۷۸

اشعار تابو ۹۷

کتاب‌نامه (فهرست منابع و مآخذ) ۱۴۷

منابع انگلیسی ۱۵۰

فهرست جدول‌ها و نمودارها

۵۲.....	جدول ۱- توزیع تابوها در کل دفاتر مثنوی
۵۲.....	نمودار ۱- توزیع تابوها در کل دفاتر مثنوی
۵۳.....	جدول ۲- توزیع تابوها به تفکیک حوزه‌های واژگانی بر حسب تکرار و درصد
۵۴.....	نمودار ۲- توزیع تابوها به تفکیک حوزه‌های واژگانی بر حسب تکرار و درصد
۵۵.....	جدول ۳- توزیع تابوها در دفتر اول مثنوی
۵۵.....	نمودار ۳- توزیع تابوها در دفتر اول مثنوی
۵۶.....	جدول ۴- توزیع تابوها در دفتر دوم مثنوی
۵۶.....	نمودار ۴- توزیع تابوها در دفتر دوم مثنوی
۵۷.....	جدول ۵- توزیع تابوها در دفتر سوم مثنوی
۵۷.....	نمودار ۵- توزیع تابوها در دفتر سوم مثنوی
۵۸.....	جدول ۶- توزیع تابوها در دفتر چهارم مثنوی
۵۸.....	نمودار ۶- توزیع تابوها در دفتر چهارم مثنوی
۵۹.....	جدول ۷- توزیع تابوها در دفتر پنجم مثنوی
۶۱.....	جدول ۸- توزیع تابوها در دفتر ششم مثنوی
۶۱.....	نمودار ۸- توزیع تابوها در دفتر ششم مثنوی
۶۳.....	جدول ۹- توزیع تابوهای هر چیز یا عملی که به مشروبات الکلی یا مواد مخدر مرتبط است
۶۶.....	جدول ۱۰- توزیع تابوی بیان ویژگی‌های بد رفتاری یا عادات بد اجتماعی

- نمودار ۱۰- توزیع تابوی بیان ویژگی‌های بد رفتاری یا عادات بد اجتماعی ۶۶
- جدول ۱۱- توزیع تابوی روابط آزاد دختر و پسر قبل از ازدواج ۶۷
- نمودار ۱۱- توزیع تابوی روابط آزاد دختر و پسر قبل از ازدواج ۶۸
- جدول ۱۲- توزیع تابوی روابط خصوصی زن و مرد ۷۰
- جدول ۱۳- توزیع تابوی کاربرد نام حیوانات در قالب فحش و ناسزا ۷۳
- نمودار ۱- توزیع تابوی کاربرد نام حیوانات در قالب فحش و ناسزا ۷۳
- جدول ۱۴- توزیع تابوی نام بردن اندام‌های تناسلی و واژه‌های مرتبط با آن ۷۵
- نمودار ۴-۱۴- تابوی نام بردن اندام‌های تناسلی و واژه‌های مرتبط با آن ۷۶
- جدول ۱۵- توزیع تابوی واژه‌های نجس و بی ادبانه؛ مانند فحش و ناسزا ۷۸
- نمودار ۱۵- توزیع تابوی واژه‌های قبیح و بی ادبانه؛ مانند فحش و ناسزا ۷۹

بین واژگان زبان و فرهنگ و تمدن جامعه، رابطه بسیار نزدیکی برقرار است تا آن جا که می توان گفت؛ واژگان زبان، نمایش گر فرهنگ مردمی است که به آن سخن می گویند. به بیان دیگر، واژگان زبان آینه فرهنگ مردمی است که آن واژگان را به کار می برند (باطنی، ۱۳۸۷، ص ۱۸). یکی از جالب ترین مصادیق تأثیر فرهنگ و ارزش های جامعه بر زبان، پدیده ای موسوم به «تابو»^۱ می آید. واژه تابو اصطلاحی است از زبان تونگان^۲ یکی از زبان های پولینزیایی^۳ که در لفظ عام به علیه رفتارهای اجتماعی ممنوع اطلاق می شود و این ممنوعیت بر اساس نگرش فرهنگی- اجتماعی جامعه نسبت به رفتارهای خاص است، در زبان پولینزیایی کلمه متضاد با تابو اصطلاح نوآ^۴ است که به معنای معمولی و در دسترس همه می باشد. بنابراین تابو به معنای غیرقابل وصول و اساساً به معنای محدود و ممنوع است (فروید^۵، ۱۳۹۰، ص ۴۲). تابوها صورت های زبانی هستند که ذکر آن ها را در باطن فرهنگی، مذهبی و اجتماعی ناشایست تلقی می شود و به کارگیری نادرست و نابجای آن ها انیاناً منجر به سرافکنندگی یا از دست دادن موقعیت اجتماعی فرد می شود اما در گفتار تسریبی از جامعه به وفور به کار می رود. برخی از این واژه ها فحش و ناسزا هستند که خود نشان دهنده باطن منفی فرهنگی آن هاست.

ادبیات هر دوره ای بر اساس فرم و قالب اجتماع آن دوره شکل می گیرد. فرم و قالب اجتماعی در فرم زبان و ادبیات موثر می باشد. از میان شاعران نیز کسانی اشعار آن غنی تر است که در اجتماع زندگی کرده و با زبان مردم، سخن گفته و نوشته اند. مولوی نیز از معدود شاعرانی است که از تجارب بالای زندگی اجتماعی برخوردار بوده و توانسته است جامعه را به شکل مختلف زندگی اجتماعی را از آداب و رسوم سنت ها گرفته تا مباحث اخلاقی، اجتماعی، مذهب و روان شناسی را در اشعار خود جای دهد. با وجود آن که مولوی در یادگیری دانش های رسمی عصر خود سرآمد بوده و فقیه و مفتی و مدرس برجسته ای به شمار می رفته، اما علاقه وافری به استفاده از اصطلاحات عامیانه در اشعار خود داشته است. وی برای درک هر چه بهتر نظراتش از سوی

1. Taboo word

2. Tongan

3. Polynesian

4. noa

5. S. Freud

عامه مردم سخنان خویش را تا نهایت سطح درک آنان پایین می‌آورد. بسیاری از قصه‌های نقل‌شده در مثنوی برگرفته از قصه‌های عامیانه و مشهوری است که در روزگار او بین مردم قونیه بر سر زبان‌ها بوده است. چراکه بسیاری از حکایاتی را که متقدمان نیز نقل کرده‌اند، مولوی با تصرف‌هایی در اصل آن، سعی دارد به شکل هنرمندانه‌ای بیان کند که البته برخی از این تصرف‌ها ناشی از آن است که او به حکایت نقل شده به شکل عامیانه آن نظر دارد.

از جمله داستان‌های مشهوری که مولوی چندین بار به آن اشاره کرده است، داستان‌های جوحی می‌باشد که از جمله داستان‌های عامیانه است که در روزگار او بین مردم رایج بوده و دهان به دهان نقل شده است. در واقع بسیاری از سخنان و عقده‌های اجتماعی را که در روزگاران مخفف شعرا و نویسندگان نتوانسته‌اند به طور مستقیم به آن اشاره کنند و از زبان خویش بیان کنند آن را به یکی از عقلای مجانبین (جوحی، ملانصرالدین، بهلول و ...) نسبت داده‌اند. حتی مولوی برای نشان دادن تقلید، آن چنان آن را زشت نشان می‌دهد که با آوردن داستان کنیزک و زبان تقلید به گزاف‌های به تصویر و نقد می‌کشد تا مستمعین او بدانند که تقلید حتی می‌تواند این چنین رنج‌ناخیز باشد مرگ آدمی شود.

یکی از شیوه‌های هزل، بی‌پردگی است که بی‌شرمی در گفتن و نوشتن است و شاعر یا نویسنده بدون هیچ پرده‌پوشی به توصیف شراب‌ها، شهوانی و حتی مسایل و روابط جنسی می‌پردازد و کتاب‌هایی چون الفیه و سلفیه که با تصاویر مستهجن همراه بوده است، نمونه‌ای از آثار هزل به حساب می‌آید (صلاحی، ۱۳۸۲، ص ۲۶). البته هزل سخنی است که در آن هنجار گفتار به اموری نزدیک شود که ذکر آن‌ها در زبان عامه و محیط زندگی رسمی و در حوزه قراردادهای اجتماعی حالت الفاظ حرام یا تابو داشته باشد و از ادبیات ما مرکز آن بیشتر امور مرتبط با سکس است (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۴، ص ۵۱ و ۵۲). چنین هزل نوشته‌ای است که با طرح شوخی‌های رکیک و موضوع‌های منافی عفت، محدوده ممنوعیت‌های اخلاقی را در می‌نوردند و حرمت‌های اجتماع را به ریشخند می‌گیرند (شیری، ۱۳۷۷، ص ۲۰۲-۲۰۱) با توجه به این سخن در این پایان‌نامه سعی شده به جای هزل و الفاظ رکیک و مستهجن از «تابو» استفاده شود؛ کتاب حاضر در چهار فصل تنظیم شده و بر آن است تا به بررسی تابوهای زبانی و تحلیل آن‌ها در مثنوی مولوی بپردازد.

این اثر مستخرج از پایان‌نامه کارشناسی ارشد مولف با نام «بررسی تابوهای زبانی در مثنوی معنوی» و با راهنمایی سرکار خانم دکتر شهلا شریفی و مشاوره جناب آقای دکتر محمود الیاسی می‌باشد.